

PORTRÉK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TAGJAIRÓL III.

Szerkesztette
HAMZA GÁBOR

AKADÉMIAI KIADÓ

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

Társszerkesztő
Deák Péter

Írta

Ádány Tamás, Badó Attila, Békés Ádám, Benke József, Czeti István,
Földi András, Hamza Gábor, Király Miklós, Koi Gyula, Kukorelli István,
Landi Balázs, Pókecz Kovács Attila, Sándor István, Schweitzer Gábor, Szabó Béla,
Szabados Tamás, Szoboszlai-Kiss Katalin, Tóth J. Zoltán, Váczi Péter

ISBN 978 963 664 066 8

Kiadja az Akadémiai Kiadó
1117 Budapest, Budafoki út 187–189. A. ép. III. em.
www.akademiai.hu

Első magyar nyelvű kiadás: 2024

© Hamza Gábor, 2024
© Akadémiai Kiadó, 2024

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó Zrt. igazgatója
Felelős szerkesztő: Kovács Natália
Olvasószerkesztő: Rácz Attila
Nyomdai előkészítés: Mocsonoky Gábor
Fedélterv: Markó Natália
Termékmenedzser: Egri Róbert
Nyomdai munkálatok: Sowa Sp. z o.o.
Megjelent 24,67 (A/5) ív terjedelemben

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Poland

Fábián Gábor (1795–1877), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja

Fábián Gábor, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, Vörösberényben (Veszprém vármegye) született 1795. december 28-án Fábián József író/lelkész és Somogyi Zsuzsánna gyermekeként. 1877. december 10-én hunyt el Aradon. A tudományok iránt is elkötelezett családnak II. Ferdinánd (magyar király 1619 és 1637 között) adományozott 1629-ben nemesi címet Fábián János érdemeiért.

A Magyar Tudós Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia jogelődje Fábián Gábort irodalmi tevékenysége, jelentős fordításai elismeréseként választotta előbb levelező, majd három évvel később rendes tagjává. 1832. március 9-én került sor a Magyar Tudós Társaság közgyűlésén levelező taggá választására. Mint levelező tag, mivel ez ebben az időszakban nem volt kötelező, nem tartott székfoglaló előadást. 1835. szeptember 14-én került sor rendes taggá választására. Rendes tagsági székfoglalóját a következő évben, 1836. szeptember 8-án *A prósa, s kifejlődése föltételei* címmel tartotta. Székfoglaló értekezése a Magyar Tudós Társaság Évkönyvében a következő évben, 1837-ben nyomtatásban is megjelent. Megemlítjük, hogy 1839-től a Magyar Tudós Társaság Fábián Gábort rendes taggá választását követően éves rendszeres díjazásban részesítette.

Fábián Gábor alig töltötte be nyolcadik életévét, amikor Pozsonyba került. Pozsonyban elsősorban német nyelvismeretét tökélesítette. 1808-ban kezdte meg tanulmányait a Pápai Református Kollégiumban. 1817-től jogi tanulmányokat folytatott a Pesti Egyetemen. Kiemelendő, hogy a kötelező főkollégiumok közül különösen a római jog (ius Romanum) érdekelt. Kifejezetten ismerte a római jog forrásait (fontes iuris Romani), valamint a kora-

beli hazai és külföldi (nemzetközi) római jog szakirodalmat, különösen a tudományos igényvel írt tankönyveket.

A jogi tanulmányok befejezését követően több ügyvéd mellett is dolgozott, többek között gróf Teleki László, a Magyar Tudományos Akadémia első elnökének édesapja mellett is, ám eközben kedvenc foglalatosságának, az irodalmi munkának is tudott időt szentelni. 1821. december 15-én szerzett ügyvédi oklevelet, diplomát Pesten.

Másfél évtizeden át, 1824 és 1839 között a Bohus családnál helyezkedett el, mint a család világosi uradalmának ügyésze. Ez a viszonylag kevés elfoglaltsággal járó állás is lehetővé tette számára, hogy tudományos igényű kutatásokat folytasson. Sajnos nem sokáig maradt, pontosabban maradhatott ebben a kényelmes állásban, mert nézeteltérése támadt munkaadójával, aki hevesen ellenezte egybekelését választottjával. 1825-ben Bohusnál befejezte munkáját, egyúttal megházasodott és Budára költözött.

Fábián Gábor ügyvédként próbált megélni, ám ügyfélköre igen lassan bővült, és megélhetési gondjai is támadtak. Mindent megtett annak érdekében, hogy bekapcsolódhasson a hazai irodalmi életbe. Baráti kapcsolatba került Kisfaludy Károllyal és Vörösmarty Mihállyal, akiket – ha a Duna víz-állása engedte – rendszeresen meglátogatott, felkeresett Pesten. Vörösmartyval még Bohus uradalmi ügyészeként ismerkedett meg, akinek tanácsot is adott a Zalán futása megírása kapcsán. Olyannyira lenyűgözte Vörösmarty Mihály eposza, hogy saját, Attiláról készülő eposzának megírásával emiatt felhagyott. A budai tartózkodás nem vált élete legsikeresebb korszakává. A megélhetési gondokon túl a feleségével egyre nagyobb mértékben éleződő viták is keserítették mindennapjait. Korábbi munkaadója jóslata bevált, és hamarosan elvált feleségétől. Válását követően Világosra költözött, és szomorúságát főleg nyelvtanulással enyhítette. Franciául és angolul is intenzíven tanult, és ezeket a nyelveket, a latin, a német és a svéd nyelvek mellett, magas szinten elsajátította.

Fábián Gábor jogászként is megpróbált elhelyezkedni. 1829-ben táblabírói kinevezést kapott Csanád vármegyében, ami egyúttal közéleti szerepvállalásának (*vita activa*) is nagyobb lehetőséget biztosított. Jelentős szerepet játszott például a kulturális missziót betöltő aradi Casino megalakításában. 1838-ban ismét megházasodott. Schenk Ferencz gyártulajdonos özvegyét vette el, akivel haláláig boldog házasságban élt. Ez a házasság hirtelen, nem remélt módon olyan mértékű vagyoni függetlenséget biztosított, illetve teremtett számára, hogy energiáit gond nélkül fordíthatta az irodalmi tevékenységre. Aradra költözött, ahol írásaival bekapcsolódott a reformkori küzdelmekbe. A *Pesti Hírlap*nak rendszeresen elküldte cikkeit, melyeket a

lap közölt is. A *Pesti Hírlap*ban közzétett írásai a lap előfizetői, olvasói körében komoly visszhangot keltettek.

Fábián Gábor az 1848–1849-es forradalom és szabadságharcban aktív szerepet vállalt. Képviselőként részt vett az országgyűlés munkájában. Volt sajtóbírószági elnök, és az aradi vészbizottságba is beválasztották. Jóllehet Szemere Bertalan Arad vármegye főispáni tisztségét ajánlotta fel neki, azt nem fogadta el, helyette a Hétszemélyes Tábla bírói székét választotta 1849 májusában. Ezt a feladatot azonban a forradalom és szabadságharc közelgő bukása miatt már nem láthatta el.

A világosi fegyverletételt követően bujdosásra kényszerült. Végül feladta magát, és rövid fogságot követően Aradra internálták, ahol hosszú ideig visszavonulásra kényszerülve minden idejét az irodalom művelésének szentelte. 1854-ben a rendőri felügyeletet megszüntették vele szemben. Fábián Gábor ezt követően, több mint egy évtizeden át kurticsi birtokán élt.

Fábián Gábort 1862-ben az 1836-ban alapított és az 1952-ben feloszlaltott Kisfaludy Társaság tagjává választotta, ami a szépirodalom területén kifejtett munkásságának komoly elismerését jelentette.

Fábián Gábort 1865-ben ismét képviselővé választották. 1869-ig vállalt szerepet az országgyűlésben. Ezt követően visszavonultan élt, főleg műfordításoknak szentelte idejét.

Fábián Gábor (aki Nőzséri álnéven is publikált) irodalmi érdeklődése már egészen fiatalon megmutatkozott. Számos műfajban kipróbálta magát, de többnyire fordításaival hívta fel magára a figyelmet. Írói fellépését a perzsa Háfiz költeményeinek lefordításától számíthatjuk, de később komoly hírnévre tett szert például a kelta *Osszián énekeinek* magyarra fordításával. A politika iránt érdeklődőket pedig többek között Napóleon önéletírásának, vagy éppen Alexis de Tocqueville (1805–1859) híres, az amerikai demokráciáról szóló könyvének lefordításával örvendeztette meg. Említést érdemel, hogy Alexis de Tocqueville egy hosszú levélben köszönte meg Fábián Gábor munkáját.

Ugyancsak figyelmet érdemelnek Fábián Gábor közéleti tárgyú írásai. A zsidó emancipációt tárgyaló, a zsidók és keresztények közötti házasság legalizálását, törvényesítését követelő cikke 1844-ben jelent meg a *Pesti Hírlap*ban. A cikk komoly visszhangot keltett. Annak ellenére, hogy Löw rabbi a követelést alátámasztó érvelésben foglalt egyes állításokat a zsidóságra nézve sérelmesnek találta, és Kossuth Lajos volt kénytelen Fábián Gábort egy szerkesztői jegyzetben védelmébe venni, maga a felvetés újszerűnek volt tekinthető.

Említést érdemel, hogy Fábián Gábornak számos verse nyomtatásban is megjelent, például az *Auróra* című, széles körben ismert és olvasott irodalmi

újság hasábjain. A magyar eposz megújítására tett törekvései is figyelmet érdemelnek. Említést érdemel, hogy az Attiláról készülő eposza sajnálatos módon torzó maradt, és íróasztalában pihent egészen addig, míg 1876-ban, a Kisfaludy Társaság Évlapjának XII. kötetében az író iránti tiszteletből meg nem jelent.

1876-ban, írói munkássága 60. évfordulóján a Magyar Tudományos Akadémia jubileumi ünnepséget szervezett tiszteletére.

Fábián Gábor sokirányú közéleti tevékenysége és a szerző halála után is széles körben ismert és értékelt közjogi vonatkozású írásai ma is figyelmet érdemelnek és tudományos igényű elismerésre tarthatnak számot.

Badó Attila

Fábián Gábor főbb munkái

Búcsúzó versek, melyek Nt. Tóth Ferencz egyházi főnótárius eránt való háladatos tiszteletből, midőn a pápai ref. collegiumbeli theologica cathedrát, ugyan a pápai sz. ekklesia predikátori hivatalával kívánta felcserélni, készítették a collegiumbeli ifjuság nevében Fábián Gábor ... által. Veszprém, 1817; *Óda Szent Királyi László úrnak t. n. Pest, Pilis és 'Solt törvényesen egyesült vármegyék' ... első al-ispánnnyának ő nagyságának tiszteletére, a' midőn ... a' t. Királyi Táblára palatinális ítélő mesternek általvitetett.* Pest, 1819; *Arad vármegye leírása historiai, geographiai és statistikai tekintetben.* 1. r. Historiai leírás. (Tzutz István; kiadta Fábián Gábor). Veszprém, 1817; *Hafiz Divánjából gházalák s töredékek.* Fordítás. Pest, 1824; *Napoleon' önéletrása. Saját keze és dictálása után (a' franczia kiadás szerint híven magyarázta Fábián Gábor).* Pest, 1829; *Mimili. Egy belvétziai történet (Clauren után magyarázta Fábián Gábor).* Pest, 1829; *Étek-eltartás' mestersége, mellynél fogva minden állati és növényi élelemszereket ... több esztendőig eltarthatni (Appert; ford. Fábián József, sajtó alá rend. Fábián Gábor).* 3. átdolg. kiad. Pest, 1833; *Osián'.* Fordítás. Buda, 1833.; *A' democratia Amerikában (Tocqueville Elek).* Fordítás. Három kötet. Buda, 1841–1843.; *Házi neveléstan kézikönyve. Classikai kalászat szülők és az őket képviselő nevelők, nevelőnők s oktatók számára. Heinsius Trvadar után magyarázva.* Buda, 1846; *Cicero összes levelei időrendes sorozatban.* Fordítás. Hét kötet. Pest, 1861–1864; *Cicero vegyes munkái. Rhetoricumok és philosophicumok.* Fordítás. Pest, 1865; *Laelius: a barátságról (Cicero).* Fordítás. Pest, 1868.; *Cato Maior az öregségről (Cicero).* Fordítás. Pest, 1868.; *Nyílt levél, melyet mandátuma kivételével intézett aradi választóihoz.* Arad, 1869.; *A természetéről (T. Carus Lucretius tankölteményének a természetéről 5. könyve).* Fordítás. Arad, 1870; *Argonauticon (Cajus Valerius Flaccus hőskölteménye).* Fordítás. Pest, 1873; *Claudius Rutilius.* Fordítás. Arad, 1874; *Anthológia Fábián Gábor költői műfordításából. Magyarított Lucretiusából s Argonauticonából (szerk. és kiad. Somogyi Antal).* Budapest, 1874 és *Horatius Pizókhoz írt levele a költészetről.* Fordítás. Arad, 1876.

Felhasznált irodalom

Fábián Gábor. Vasárnapi Újság, 1876/9; Jancsó Benedek: *Emlékbeszéd Fábián Gábor felett*. Koszorú. A Petőfi-társaság heti közlönye, 1885/39. és 1885/40.; Jancsó Benedek: *Fábián Gábor emléke*. Budapesti Hírlap, 1885. szeptember 20.; Jancsó Benedek: *Fábián Gábor élete és irodalmi működése*. Arad, 1885; Zichy Antal: *Emlékbeszéd Fábián Gábor a M. Tud. Akadémia rendes tagja felett*. Budapest, 1888; Kara Győző: *Irodalomtörténeti Közlemények* 1893; Kara Győző: *Fábián Gábor műfordításai*. Aradi királyi főgimnázium értesítője. 1893; Kara Győző: *Fábián Gábor Osszián-fordításaihoz*. Budapesti Szemle 1893 és *A fiatal Vörösmarty levelezése íróbarátaival*. (kiad. Taxner-Tóth Ernő) Budapest, 1987.